

Nr 1251

Av herr **Oskarson** och fru **Sundberg**, i anledning av *Kungl. Maj:ts proposition nr 136, med förslag till lag om ändring i giftermålsbalken, m. m.*

(Lika lydande med motion nr 984 i Första kammaren)

I mer än 750 år har den kyrkliga vigseln i vårt land föregåtts av lysning. Detta förfarande föreskrevs på medeltidens största kyrkomöte — den s. k. fjärde Lateransynoden i Rom år 1215. Som en följd härav utfärdade påven Innocentius III påföljande år en skrivelse till den svenske ärkebiskopen och de övriga biskoparna om lysning och vigsel. Jämlikt detta påvebrev infördes i de svenska landskapslagarna bestämmelser om att lysning i kyrkan tre söndagar i följd skulle föregå den kyrkliga vigseln.

Det bör i detta sammanhang konstateras att ett flertal andra grundstenar i den västerländska samhällsbyggnaden och därmed även i den svenska härstammar från nämnda Lateransynoden år 1215. Exempel härpå är införandet av nämnden (juryn) och lagfästade av vissa av de mänskliga rättigheterna i vår regeringsform § 16 — dess »Magna Charta». Uppmärksammas bör i detta sammanhang särskilt, att det engelska frihetsbrevet med nämnda namn just utformades detta år.

I de svenska för hela rikets landsbygd och för städerna gällande lands- och stadslagarna (omkr. 1350 och 1442) var i giftermålsbalken lagfäst att lysning i kyrka skulle ske tre söndagar före giftermålet. Denna bestämmelse förblev gällande även efter reformationen. I 1571 års kyrkoordning angavs sålunda lysning tre söndagar i följd såsom en plägsed.

I 1600-talets många lagförslag till omarbetning av giftermålsbalken liksom i förslagen till ny kyrkoordning omtalas alltid de tre lysningarna såsom »plägsed haver varit». Den i vissa delar ännu gällande kyrkolagen av år 1686 föreskriver likaledes de tre lysningssöndagarna.

När vigseln genom 1734 års lag blev obligatorisk för ett fullgiltigt laga äktenskap hade detta till följd att även lysningen i samma mån blev nödvändig: »Förr än vigsel sker, skall tre söndagar lysas av predikstolen i den församling, där bruden tages — — —.» (GB 7:2.)

1810 års lagkommitté — vilkens främste ledamot var 1800-talets störste svenska lagstiftare, liberalen Johan Gabriel Rickert — föreslog likaledes tre lysningsdagar enligt allmän och utbredd sed: »Nu är lysning till giftermål av kyrkoherden beviljad, då skall han, å trenne söndagar, som näst därpå följa, låta lysning uppläsas från predikstolen — — —.»

I lagberedningens förslag år 1913 till lag om Lag om äktenskapets ingående och upplösning föreslogs: »— — — varde lysningen genom utfärdarens försorg kungjord i kyrkan nästföljande tre söndagar — — —.» Lysningens huvudsakliga ändamål var enligt motiven »att göra det tillämnade äktenskapet kunnigt. En utredning visar, att lysningen blott i undantagsfall framkallar anmälan om hinder.» Lagberedningen fortsätter: »Det bör ej heller helt förbises att det nuvarande sättet för lysnings kungörande är nära införlivat med vårt folks sedvanor och åskådningssätt och att mången torde sätta värde på om lysningen sker i kyrkan — — —. Någon olägenhet av det nuvarande kungörelsesättet eller något missnöje därmed har ej heller förspotts vare sig från prästerskapet eller allmänhetens sida.»

Ledamoten i den dåvarande lagberedningen, sedermera presidenten i Svea hovrätt Birger Ekeberg, framhöll efter den nya lagens antagande att på ett rättsområde som detta »det åskådningssätt bör respekteras, som vuxit fram på den gamla lagens grund». I gällande rätt, nämligen giftermålsbalken den 11 juni 1920, handlar 3 kap. »Om lysning». Enligt dess 1 § skall till äktenskap lysas i den svenska församling, där kvinnan är kyrkobokförd. Enligt 3 § varde den s. k. lysningsseden »kungjord i kyrkan tre söndagar i rad».

Enligt kyrkolagsutskottet vid 1948 års kyrkomöte utgör äktenskapslysningen ett band mellan kyrka och folk. Lysningens kungörande i kyrkan anges såsom den grund varur sedvänjorna på lysningssöndagarna vuxit fram. Denna tradition syntes utskottet alltför värdefull för att böra upplösas utan tvingande skäl.

Enligt familjerättskommitténs förslag år 1964 föreslogs en sådan förenkling i lysningsförfarandet att lysning andra och tredje gången skulle helt utgå. Familjerättskommittén framhåller i detta sammanhang: »En sådan förenkling kan visserligen tänkas rubba en del av de traditioner, som vuxit upp kring lysningsförfarandet. Dessa får emellertid naturligen jämkas till den nya ordningen.» Häremot måste genmälas att en av svensk folklivsforskning nyligen utförd undersökning visar att den på de tre lysningarna grundade folkseden aldrig varit mer utbredd och livskraftig än för närvarande.

Den första lysningsdagen brukar fästfolket uppleva i stillhet och åhöra lysning i kyrkan. På den andra sker mottagning i fästmöns hem, varvid fästmannen får tillfälle träffa hennes familj och närmaste vänner. Den tredje söndagen sker sammanträffandet ofta i fästmannens hem, kanske beläget i en helt annan del av landet. Skulle denna allmänt utbredda sedvänja brytas, föreligger stor risk för att den ena maken kommer att förbli en okänd främling för den andre makens närmaste släkt och vänner.

Allvarliga erinringar uttalades mot förslaget av flera remissinstanser, bland dem Svea hovrätt, vilken framhåller: »Skälig hänsyn måste tagas till

att majoriteten av svenska folket säkerligen önskar ha kvar ett lysningsförfarande av traditionell typ — — —. I varje fall vid kyrklig vigsel torde man kunna utgå ifrån att kontrahenterna regelmässigt önskar behålla det traditionella lysningsförfarandet på samma sätt som nu sker, tre gånger.»

Enligt föreliggande proposition nr 136 har departementschefens överväganden beträffande lysningsförfarandet fört honom till den slutsatsen att lysningen inte längre bör utgöra ett led i den prövning som skall föregå vigseln, vare sig denna är kyrklig eller borgerlig: »Detta behöver inte betyda att bruket med lysning före vigsel kommer att försvinna. Ingenting hindrar, att kungörandet i kyrka bevaras som tradition, om traditionen har tillräcklig resonans hos det uppväxande släktet och kyrkan vill lämna sin medverkan. Lysningen bör alltså vara frivillig och giftermålsbalken bör inte i framtiden innehålla några bestämmelser om lysning — — —. Slutligen måste kyrkohandboken ändras. Chefen för utbildningsdepartementet, som jag har samrått med i denna fråga, kommer senare i dag (25 juli 1968) att anmäla förslag till skrivelse till kyrkomötet.»

Mot justitieministerns nyssnämnda uttalande bör genmälas att lysning i kyrkan, vilken ända från reformationen omvittnas såsom en allmän plägsed, alltjämt har djupa rötter i vårt folk, att emellertid resonansen hos det uppväxande släktet för denna plägsed givetvis kommer att försvagas, där est lysningen icke är inskriven i giftermålsbalken, samt att kyrkan självfallt vill lämna sin medverkan till att det månghundraåriga sambandet mellan lysning och kyrklig vigsel alltfört bibehålles.

Under återopande av vad som ovan framhållits får vi hemställa,

att riksdagen vid behandling av proposition nr 136 måtte besluta,

att kyrklig vigsel skall föregås av lysning kungjord i kyrkan tre söndagar i rad;

att vederbörande utskott får i uppdrag att utarbета här för erforderlig lagtext.

Stockholm den 29 oktober 1968

Gunnar Oskarson (h)

Ingrid Sundberg (h)
